

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ФРАНЦІЇ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОСИЛЕННЯ ПЕРВИННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ КОНФЛІКТІВ

У доповіді Департаментської обсерваторії захисту дітей Жиронди (ODPE) за 2020 рік було зроблено чотирнадцять рекомендацій щодо посилення первинної профілактики конфліктів (занепокоєння щодо відмови, усиновлення дітей та насильства у сім'ї, підтримання ефективності системи для виявлення ситуацій небезпеки чи ризику, покращення піклування про дітей, яким надано соціальну допомогу, а також посилення підтримки неповнолітніх жертв). Огляд виконання цих рекомендацій зроблено паралельно із презентацією розвитку системи соціальної допомоги дитині за останні роки у відділі захисту. Останній звіт ODPE представлений у вичерпній формі, із підписами всіх відповідальних осіб, які безпосередньо або опосередковано пов'язані із захистом дітей. Зміст цього звіту ґрунтується на різних джерелах: даних, наданих дирекціями Департаментської ради, а також звітів про діяльність інституційних або асоціативних партнерів. У першій частині представлена діяльність ODPE протягом періоду 2016–2020 рр., у другій частині – основні моменти розвитку системи захисту дітей у Жиронді за той самий період. Збільшення кількості студенток та професіоналів (з M2) з університетським дипломом із захисту дітей (DU) є досить позитивною тенденцією: сприяє динамізму навчання та дає можливість формувати групи зі студентів та фахівців, зокрема для дисертацій доктора філософії з педагогічних наук; сприяє обміну навичками. Викладацька група Університету з відділу захисту дітей відображає мультидисциплінарність, що характеризує онлайн-навчання. Вона складається як із науковців, так і з практиків. Викладання проводять юристи (професор права, юрист, магістр), лікарі (педіатр, психіатр) та керівники відділу захисту дітей та сімей відомчої Ради (соціальний працівник, психолог), а також фахівці від Національної освіти, лікарні або Міністерства соціального захисту (MDPH). Онлайн-курс із «Захисту дітей» (MOOC) став обов'язковим для всіх студентів із DU. Протягом наступного року співпраця між цими студентами та особою, відповідальною за MOOC у CDEF, дасть змогу розробити та забезпечити наявність узагальнюючих завдань щодо питань, які розглядаються MOOC.

Ключові слова: система, соціальний захист, конфлікти, первинна профілактика конфліктів, онлайн-навчання, початкова та безперервна підготовка, соціальний працівник, мультидисциплінарність.

У межах навчальної комісії ODPE, створеної у 2009 році, була підкреслена необхідність спеціального навчання фахівців, які працюють у секторі захисту дітей (Університетський диплом із захисту дітей (DU)). Університетський диплом із захисту дітей був запроваджений у 2012 році в Університеті Бордо для задоволення цієї потреби. Метою цього тренінгу, призначеного для професіоналів, але також доступного для студентів, є задоволення вимог закону від 5 березня 2007 р. щодо «Підготовки (початкової та безперервної) для людей, які беруть участь або сприяють захисту дітей». Йдеться про підхід до захисту дитини у її потрійному вимірі (ст. L.112-3 Кодекс соціальної дії та сімей): правовому, соціальному та медичному. Широко «захист дитини» розглядається як «охоплення профілактикою, підтримка сімей та догляд за дітьми, які перебувають у групі ризику або є групою ризику» [7, с. 329–336].

У своїх працях вітчизняні та французькі науковці висвітлили психолого-педагогічний інструментарій щодо попередження та подолання сімейного насильства та вдосконалення системи соціального захисту (О. Бандурка, А. Блага, Б. Дрейфус (B. Dreyfus), Л. Дюбуше (L. Dubouchez), Ф. Дюм (F. Dhume), Дж. Йон (J. Ion), О. Кікінежді, С. Павлиш, І. Трубавіна та інші).

Мета дослідження – окреслення сучасних тенденцій у Франції щодо системи соціального захисту.

1. DU відкритий для професіоналів як із державного, так і з приватного секторів. Викладацька група Університету з відділу захисту дітей відображає мультидисциплінарність, що характеризує навчання: складається як із науковців, так і з практиків. Викладання проводять [1, с. 93–96] юристи (професор права, юрист, магістр), лікарі (педіатр, психіатр) та керівники відділу дітей та сімей відомчої Ради (соціальний працівник, психолог), а також фахівці від Національної освіти, лікарні або Міністерства соціального захисту (MDPH). У період із 2016 до 2020 р. успіх DU незаперечний: кількість студентів щорічно коливається від 30 до 50; кількість студентів, які проходять початкове навчання, зростає за останні роки, що свідчить про новий інтерес до захисту дітей на етапі вивчення права; наступність між DU та магістром – 2 (M2) у галузі «Особистого та сімейного права», створений у 2016 році (з цієї дати близько десяти студентів пройшли два курси, розклади занять яких були сумісні з цією метою); заявки від студентів M2 до студентів DU систематично приймаються [9, с. 23–45].

На основі подвійного навчання певна кількість цих студентів приймається на роботу у соціальних асоціаціях – ASE у Бордо або деінде (у Франції, країнах Європейського Союзу та Квебеці (Канада)). Збільшення кількості студенток та професіоналів (з M2) у DU є досить позитивною тенденцією. Це сприяє динамізму навчання та дає можливість формувати групи зі студентів та фахівців, зокрема для дисертацій доктора філософії з педагогічних наук, що також сприяє обміну навичками [2]. Водночас зменшується кількість фахівців Департаменту, які проходять навчання, жоден із них не зареєструвався у 2020 році [12].

2. Масовий відкритий онлайн-курс (М.О.О.С). Для того, щоби краще навчати фахівців захисту дітей на реальній основі, CDEF Жиронди створив онлайн-інструмент навчання за допомогою служб внутрішньої комунікації, HRD та DSIN Департаменту. Цей MOOC розрахований на всіх тих, кому доводиться працювати в цій сфері (незалежно від початкової чи професійної підготовки: освітньої чи неосвітньої), а також усіх, хто цікавиться захистом дитинства. Система захисту дітей широко представлена за такими темами: «історія та її еволюція за часом – законодавча база – сфери діяльності – ролі та місії різних учасників». Цей інструмент був запущений у травні 2019 р., через рік після того, як був створений C.D.E.F. За рік онлайн-навчання пройшли 3180 осіб, з яких 1015 отримали сертифікат.

Відео онлайн-курсу переглянули понад 100 000 разів, студенти відповіли на 140 158 запитань. Навчання у 2020 р. складається зі 102 відеороликів, письмових статей, комп'ютерної графіки; усі вони створені близько тридцятьма спікерами. Після цих відеороликів проводяться тести (правдиві/хибні, чисті тексти, запитання з кількома варіантами вибору тощо), мета яких – регулярно перевіряти досягнення студента. Цей тренінг є безкоштовним і доступним для найбільшої кількості, CDEF проводить постійну роботу щодо його вдосконалення, зокрема для того, щоб покращити його доступність для людей з інвалідністю або побудувати встановлення «партнерства» між MOOC та DU. Студенти DU слідуватимуть MOOC, пропонуватимуть та оприлюднюватимуть покращення, які для деяких із них будуть інтегрувати навчання. 98% зареєстрованих студентів заявляють, що хочуть порекомендувати MOOC – «Захист дітей». Онлайн-навчання показало значні переваги. Протягом усіх онлайн-занять студенти відповідають на анонімну анкету щодо задоволення своєю підготовкою (дані 2020 р.: помірно задоволені – 1,5%; задоволені – 98,5%) [10, с. 67–79].

Отже, MOOC став обов'язковим для всіх студентів DU. Протягом наступного року співпраця між цими студентами та особою, відповідальною за MOOC у CDEF, дасть змогу розробити та забезпечити наявність узагальнюючих завдань щодо питань, які розглядаються MOOC. Студенти MASTER 2 із психопатології з Університету Бордо також пройшли і підтвердили свою підготовку на MOOC протягом 2019/2020 навчального року. Видача Свідоцтва про успішне проходження цього навчання береться до уваги під час отримання диплому.

3. Медичні працівники, залучені до захисту дітей (на онлайн-курсі М.О.О.С.). Генеза навчальної підтримки електронного навчання «Лікар, що займається захистом дітей» була представлена у звіті ODPE за 2016 р. (станом на 2015 р., тематична комісія, що стосується ODPE, була створена на постійній основі). Ця комісія на чолі із президентом ODPE складається з представників Університетського лікарняного центру (педіатрична служба, надзвичайні ситуації, CAUVA та соціальна служба) – Centre Hospitalier Universitaire (service pédiatrie, urgences, CAUVA et service social), Директорату відомчих служб національної освіти Жиронди – de la Direction des Services Départementaux de l'Education Nationale de la Gironde, Бригади профілактики правопорушень у справах неповнолітніх у Бордо-Меріньяку – de la Brigade de Prévention de la Délinquance Juvenile de Bordeaux-Mérignac, судового захисту молоді – de la Protection Judiciaire de la Jeunesse, регіонального інституту соціальної роботи – de l'Institut Régional du Travail Social, представників дитячих будинків із соціальним характером – de représentants de Maisons d'Enfants à Caractère Social. Також присутні представники Департаменту (Дирекція полюсу солідарності та соціального розвитку, Дирекція з питань охорони матері та дитинства, Дирекція з питань захисту дітей та сім'ї, Відомчого Центру дитинства сім'ї – Direction du Pôle Solidarité et Développement Social, Direction de la Protection Maternelle et Infantile, Direction de la Protection de l'Enfance et de la Famille, du Centre Départemental de l'Enfance de de la Famille).

Ця тематична комісія створила інструмент електронного навчання, план якого був представлений у звіті ODPE за 2016 р. Він був створений для студентів та інтернів медичного факультету, майбутніх лікарів загальної практики та педіатрів матеріально-технічного забезпечення (цифровий ресурс для реалізації та обслуговування електронного навчання). Онлайн-курс «Лікар із захисту дітей» на тридцяти сторінках тексту вичерпно представляє Положення, що регулює захист дітей та всі медичні, етичні, правові правила, яких повинні дотримуватися лікарі, що стикаються зі становищем дітей, які знаходяться у потенційній небезпеці або зоні ризику. Онлайн-курс М.О.О.С. містить практичні приклади з відповідними моделями документів. Цей курс має на меті: 1) довести до відома лікарів та майбутніх лікарів фактори ризику поганого поводження; семіологію та її наслідки; ланцюжок захисту дітей – від інформації, що викликає занепокоєння, до процедури звітності; 2) залучити лікарів до профілактичного підходу та виявлення дітей групи ризику, а також сприяти їх зв'язкам із тими, хто займається захистом дітей [11].

Навчальний комітет підвів підсумки на початку 2019–2020 рр. щодо впровадження цього практичного інструменту онлайн-навчання. Перетворення електронного навчання у MOOC було підтверджено членами Тематичної комісії на основі досвіду професіоналів, які створили інструмент захисту дітей MOOC від C.D.E.F. та його розповсюдження не лише серед майбутніх лікарів, а й серед лікарів загальної практики та медичних працівників.

4. Зустрічі Médico Juridico Sociales (R.M.J.S.) – це щорічні конференції, які організуються Університетом Бордо, зокрема Інститутом для неповнолітніх, у співпраці з навчальною комісією ODPE [6, с. 15–18]: захист дітей, що стосується їх прав, охорони здоров'я та соціальної роботи (сьомий R.M.J.S відбувся 26 червня 2016 р. та був присвячений темі «Турбота про дітей-інвалідів»: за день зареєструвалося 329 осіб та 14 спікерів; восьмий R.M.J.S – 13 червня 2017 р. із теми «Права малюків: прав дуже мало?»: було зареєстровано

392 особи та 15 спікерів; дев'ятий та десятий R.M.J.S відбувся 15 червня 2019 р. – 2020 р.). Ця мультидисциплінарність трапляється як серед зацікавлених сторін (науковців та фахівців), так і серед громадськості.

5. Участь ODPE в національних консультаціях. Через свого президента ODPE бере участь у національних консультаціях із питань захисту дітей у широкому сенсі. У грудні Національна комісія з прав людини заслухала президента ODPE на тему захисту дітей та права на повагу до приватного життя. Держсекретар із питань захисту дітей Національної консультативної комісії з прав людини (CNCDH) зробив доповідь щодо права на повагу до приватного та сімейного життя дітей у захисті дітей. Такий висновок під назвою «Повага до приватного та сімейного життя в захисті дітей: основне право, яке важко забезпечити на відстані» був прийнятий 26 травня 2020 р. Пленарною асамблеєю CNCDH. У цьому висновку CNCDH зазначає, що загалом захист дітей функціонує погано, у розрізненому вигляді, за даними департаментів, часто через постійну нестачу ресурсів. Неefективна координація між суб'єктами: батьки недостатньо залучені до прийняття рішень, що стосуються їхніх дітей, а дотримання прав дітей не гарантується. Щоб поважати право дитини на приватне та сімейне життя, CNCDH рекомендує посилити профілактику та надати батькам необхідну допомогу. Заходи щодо влаштування мають залишатися винятком, процедури здійснення батьківських повноважень мають бути чітко визначені, а право на відвідування більше не порушується через брак ресурсів [4]. Усі дії повинні керуватися найкращими інтересами дитини, щоб гарантувати усі специфічні потреби дитини [3].

Президент ODPE також був заслуханий CNIL на тему «Неповнолітні та Інтернет» 23 січня 2020 р. в межах дослідження, започаткованого Комісією з прав неповнолітніх у цифрову епоху. Хоча прийняте нещодавнє законодавство надає неповнолітнім старше 15 років цифрову більшість, що дозволяє їм давати згоду на обробку своїх персональних даних і посилює їх право на їх видалення, вона виступила за створення ефектної системи моніторингу доступу молодших неповнолітніх до Інтернету, за який платформи повинні нести відповідальність. Президент ODPE також брав участь у двох консенсусних ініціативах: Консенсусний підхід щодо фундаментальних потреб дитини в захисті дітей під керівництвом доктора Марі-Поль Мартін-Блаше (Marie-Paule Martin-Blachais), розроблений за підтримки Генерального директорату соціальної згуртованості (DGCS), на підставі якого був поданий звіт 28 лютого 2017 р.; консенсусний підхід, що стосується заходів із захисту дітей вдома, під керівництвом Женев'єв Гейдан (Geneviève Gueydan), члена Генеральної інспекції соціальних справ, що дало підставу для доповіді, представленої Адрієну Таке (Adrien Taquet), держсекретарю, відповідальному за захист дітей, у Ренні 20 січня 2020 р.

Отже, консенсусний підхід щодо фундаментальних потреб на основі «карти універсальних фундаментальних потреб дитини», яка підкреслює основну мету – забезпечення безпеки [8]. Звіт розкриває десять принципів структурування системи компенсаційної заміни опікуна: підтримка зміни, відокремлення та встановлення нових емоційних стосунків із новою особою, спілкування із новою особою, яка є близькою, чуйною, доступною, стабільною, передбачуваною та залученою в освітні та емоційні стосунки, що з часом дозволяє опікуну розвивати надійну прихильність; безперервність взаємозв'язку соціальних служб, опікуна, щоб гарантувати емоційну безпеку дитини та її зв'язки з опікуном; безперервність судових рішень, коли це в інтересах дитини [5]; направлення фахівців до первинного опікуна з поясненням, за потреби, про причини відмовитися від первинного «зв'язку прихильності»; зробити можливим встановлення нових зв'язків із новою особою з розумінням її походження, родоводу, генеалогії та минулих подій; побудова схеми взаємодії опікуна і дитини, можливої в сьогоденні та в майбутньому, зосереджуючись на тимчасовості розвитку дитини та її потребах; забезпечити відповідні реакції дитини як на фізичному, психологічному та емоційному рівнях, так і на освітньому, пізнавальному та соціальному рівнях, які мають перевагу над тимчасовістю інститутів і процедур (адміністративні органи, правосуддя, установи та служби тощо); багатовимірною структурою підтримки, адаптованою до всіх їхніх потреб, зокрема, потреби безпеки, що дозволяє відновити фізичний, психологічний та емоційний розвиток.

Використана література:

1. Журавська Н.С. Особливості методики навчання спеціальних дисциплін. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки*, 2012. Вип 2. С. 93–96.
2. Журавська Н.С. Теорія і практика підготовки викладачів аграрних дисциплін у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу : монографія. Ніжин: Видавець ПП Лисенко ММ, 2011. 320 с.
3. Насильство щодо дітей в Україні. Всеукраїнське опитування громадської думки / за заг. ред. С. Павлиш. Київ, 2015. 132 с.
4. Соціальна і корекційна робота з особами, які вчинили насильство в сім'ї. Навч.-метод. посібник у двох томах. Том I / О.М. Бандурка та ін. ; за заг. ред. Бандурки О.М., 2013. 136 с.
5. INSPIRE: сім стратегій з ліквідації насильства щодо дітей. Одеський благодійний фонд «Шлях до дому», 2019. 107 с.
6. Яшук С.П. Соціально-психологічний клімат педагогічного колективу: особливості стилів керівництва / Н.С. Журавська, О.В. Олещенко. *Імідж сучасного педагога*, 2019. № 4 (187). С. 15–18.
7. Яшук С.П. Складові професійно-правової компетентності майбутніх соціальних працівників. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Педагогіка, психологія, філософія*. 2016. № 239. С. 329–336.
8. Dubouchez L. La dynamique des politiques sociales / M. Gerard, Paris: L'Harmattan, 1998. 235 p.
9. Dhume F. Du travail social au travail ensemble : Le partenariat dans le champ des politiques sociales, Paris: Edition ASH, 2010. P. 23–45.
10. Dreyfus B. Vademecum des collectivités locales et territoriales, Paris: Séfi, 2010. 287 p.

11. Ion J. La professionnalité éducative à l'épreuve de l'individuation. *Vie Sociale et traitements*. Paris, 2010. n°105. P. 67–79.
12. Zhuravlova Y. The problem field of professional (vocational) education: Innovations and ways to improve / Zhuravska N., Kichuk N., Yakovenko O., Zhytnyk V., Yashchuk S. *Estudios de Economia AplicadaOpen Access*, 2021. Volume 39. Issue 5. URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/issue/view/309> (дата звернення: 26.10.2021).

References:

1. Zhuravska N.S. (2012). Osoblyvosti metodyky navchannia spetsialnykh dystsyplin [Features of teaching methods of special disciplines]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnogo universytetu im. Mykoly Hoholia*. Ser.: Psykholoho-pedahohichni nauky. Vyp 2. S. 93–96 [in Ukrainian].
2. Zhuravska N.S. (2011). Teoriia i praktyka pidhotovky vykladachiv ahrarnykh dystsyplin u vyshchykh navchalnykh zakladakh krain Yevropeiskoho Soiuzu [Theory and practice of training teachers of agricultural disciplines in higher educational institutions of the European Union] : monohrafiia. Nizhyn: Vydavets PP Lysenko MM. [in Ukrainian].
3. Nasytstvo shchodo ditei v Ukraini. Vseukrainske opytuvannia hromadskoi dumky. [Violence in relation to children in Ukraine. All-Ukrainian public opinion poll]. For general ed. S. Pavlish. Kyiv, 2015. 132 p. [in Ukrainian].
4. Sotsialna i korektsiina robota z osobamy, yaki vchynyly nasytstvo v simi. Navch.-metod. posibnyk u dvokh tomakh. Tom I. [Social and correctional work with perpetrators of domestic violence. Teaching method manual in two volumes. Volume I]. O. Bandurka and others; for general ed. Bandurka O., 2013. 136 p. [in Ukrainian].
5. INSPIRE: sim stratehii z likvidatsii nasytstva shchodo ditei. [INSPIRE: seven strategies to eliminate violence in relation to children]. Odessa Charitable Foundation «Way to Home», 2019. 107 p. [in Ukrainian].
6. Yashchuk S.P. (2019). Sotsialno-psykholohichni klimat pedahohichnoho kolektyvu [Socio-psychological climate of the teaching staff: peculiarities of leadership styles]: oboablyvosti tylyiv kerivnytstva / N.S. Zhuravska, O.V. Oleshchenko. *Imidzh suchasnoho pedahoha*. 187, 15–18 [in Ukrainian].
7. Yashchuk S.P. (2016). Skladovi profesiino-pravovoi kompetentnosti maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv [Components of professional and legal competence of future social workers]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*. Ser.: Pedahohika, psykholohiia, filosofiiia. № 239. S. 329–336 [in Ukrainian].
8. Dubouchez L. (1998). *La dynamique des politiques sociales* / M. Gerard, Paris: L'Harmattan.
9. Dhume F. (2010). *Du travail social au travail ensemble : Le partenariat dans le champ des politiques sociales*, Paris: Edition ASH. 23–45.
10. Dreyfus B. (2010). *Vademecum des collectivités locales et territoriales*, Paris: Séfi,.
11. Ion J. (2010). La professionnalité éducative à l'épreuve de l'individuation. *Vie Sociale et traitements*. Paris. 105, 67–79.
12. Zhuravlova Y. The problem field of professional (vocational) education: Innovations and ways to improve / Zhuravska N., Kichuk N., Yakovenko O., Zhytnyk V., Yashchuk S. *Estudios de Economia AplicadaOpen Access*, 2021. Volume 39. Issue 5. URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/issue/view/309> (data zvernennia: 20.11.2021).

Yashchuk S. P. The social protection system in France: recommendations for strengthening primary conflict prevention

The 2020 Gironde Department of Child Protection Observatory (ODPE) report made fourteen recommendations to strengthen primary conflict prevention (concerns about denial, adoption and domestic violence). Maintaining the effectiveness of the system for identifying situations of danger or risk, improving the care of children who have received social assistance for children's affairs, and strengthening support for juvenile victims. The review of the implementation of these recommendations was made in parallel with the presentation of the development of the child welfare system in recent years in the Department of Protection. The latest ODPE report is presented in full, signed by all responsible persons directly or indirectly involved in child protection. The content of this report is based on various sources: data provided by the departments of the Departmental Council, as well as reports on the activities of institutional or associate partners. The first part presents the activities of ODPE during the period 2016–2020, the second part – the main points of development of the child protection system in Gironde for the same period. Increasing the number of students and professionals (with M2) with a University Diploma in Child Protection (DU) is a very positive trend: it promotes the dynamism of learning and gives the opportunity to form groups of students and professionals, including for doctoral dissertations; promotes the exchange of skills. The teaching staff of the University Department of Child Protection reflects the multidisciplinary character of online learning. It consists of both scientists and practitioners. Teaching is provided by lawyers (professor of law, lawyer, master), doctors (pediatrician, psychiatrist) and heads of the Department of Child and Family Protection of the Departmental Council (social worker, psychologist), as well as specialists from the National Education, Hospital or Ministry of Social Protection (MDPH). The online Child Protection (MOOC) course has become mandatory for all DU students. Over the next year, cooperation between these students and the person responsible for MOOC at CDEF will help to develop and ensure that general objectives are available on the issues addressed by MOOC.

Key words: *system, social protection, conflicts, primary conflict prevention, online learning, initial and continuing training, social worker, multidisciplinary.*